

УНІФІКАЦІЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Статтю присвячено короткому аналізу процесу уніфікації норм цивільного процесуального права в Європейському Союзі. У статті розглянуто історію цього процесу та основні питання, які виникали при цьому.

18 березня 2004 р. було прийнято новий Цивільний процесуальний кодекс України (далі — ЦПК), а точніше, нову його редакцію. Цей кодекс замінив давно застарілий Цивільний процесуальний кодекс УРСР 1963 року. Хоча в Цивільний процесуальний кодекс УРСР вносилися істотні зміни, пов'язані з прийняттям Конституції України 1996 року, проте вони були недостатньо продумані, не опрацьовані, не узгоджені з іншими розділами зазначеного кодексу. Тому прийняття нового ЦПК є, безумовно, позитивним явищем. Він враховує як теоретичні надбання правової науки, так і практичний досвід України за роки незалежності. Автори ЦПК враховували також і досвід зарубіжних країн.

Незважаючи на переваги нового ЦПК, ніхто не заперечує існування недоліків і у ньому. Про це навіть свідчать проекти законів про внесення змін до нового ЦПК, які пропонується прийняти ще до набрання чинності кодексу. Тому при усуненні недоліків нового ЦПК слід враховувати досвід зарубіжних країн, у першу чергу країн ЄС, а не СНД.

Урахування європейського досвіду є безперечно необхідним з декількох причин:

- з травня 2004 року Україна стала безпосередньою сусідкою ЄС. Для розвитку інтенсивних економічних стосунків з ЄС в Україні необхідно створити однакові правила гри для бізнесу;
- Україна, згідно з частиною 1 статті 51 Угоди про партнерство і співробітництво (далі — УПС) [1], взяла на себе загальне зобов'язання привести своє чинне та майбутнє законодавство у відповідність до вимог законодавства ЄС. Через те що Україна прагне у майбутньому стати повноправним членом ЄС, їй необхідно приводити у відповідність не лише ті сфери, які визначені у частині 2 статті 51 УПС, а й всі інші;

- будь-який нормативно-правовий акт, як було зазначено вище, не є ідеальним і потребуватиме вдосконалення. Це повною мірою можна сказати і про новий ЦПК України.

Однак і європейське законодавство не стоїть на місці. Воно також постійно вдосконалюється, а що ще важливіше, в ЄС відбувається процес уніфікації норм цивільного процесуального права.

Слід зазначити, що процес уніфікації стосується не тільки цивільного процесуального права, а й інших важливих галузей — цивільного права (проводиться робота щодо створення Цивільного кодексу Європи), кримінального права і процесу тощо. Фактично, уніфікація цивільного процесуального права в ЄС є логічним продовженням тих процесів, які проводяться в інших галузях, зокрема процесу уніфікації матеріального права. А також є логічним продовженням процесу уніфікації норм міжнародного процесуального права, що проводяться в межах УНІДРУА.

Ініціатором роботи щодо уніфікації цивільного процесуального права в ЄС є професор університету міста Гент (Бельгія) Марсель Сторм, який є президентом Міжнародної асоціації процесуального права (цю неурядову організацію створено в 1950 році). Під його керівництвом протягом уже багатьох років ведеться робота зі створення Єдиного цивільного процесуального кодексу Європи.

Робота над уніфікацією норм цивільного процесуального права в ЄС розпочалася ще в 80-х роках минулого століття, а точніше, з 1987 року. Хоча деякі вчені вказують, що початком такої уніфікації слід вважати 1968-й рік, коли було прийнято Конвенцію про юрисдикцію, визнання та виконання судових рішень у цивільних та комерційних справах [2].

Отже, наприкінці 80-х років минулого століття було створено робочу групу (її ще називають Комісією Сторма) з уніфікації норм цивільного процесуального права в ЄС. Зрозуміло, спочатку робоча група пропонувала звести уніфікацію тільки до розробки нормативно-правових документів, характерних для ЄС: Конвенції, Регламенту або Директиви. І лише пізніше, уже на початку 1990-х років (приблизно 1992 року), робота переросла в ідею створення Єдиного цивільного процесуального кодексу Європи. Можливо, це було викликано також тим, що аналогічна ідея виникла щодо матеріального права.

Приступаючи до роботи, члени робочої групи з уніфікації цивільного процесуального права ЄС поставили перед собою такі питання [4]:

1. Чи можливо взагалі уніфікувати норми цивільного процесуального права Європейського Співтовариства (тоді ще Європейського Економічного Співтовариства) або чому необхідно проводити таке зближення?

Одні вчені казали, що, враховуючи відмінність культурних, соціальних, правових традицій та правосвідомості людей, які живуть в різних державах — членах ЄС, така уніфікація є неможливою. Інші стверджували, що така уніфікація можлива, оскільки останнім часом ці розбіжності стираються завдяки створенню спільного ринку та іншим чинникам.

Більшість учених стверджувала, що необхідність зближення (уніфікації) визначається потребами економіки та бізнесу, процесами уніфікації матеріального права, що безумовно потребує уніфікації процесуального права. Деякі вчені розглядали як основну причину зближення необхідність забезпечити рівний і однаковий рівень юридичних гарантій та захисту.

2. Що необхідно зближувати і як повинен здійснюватися процес уніфікації цивільного процесуального права в ЄС?

Одні дослідники вказували, що уніфікація процесуального права можлива тільки в частині вироблення спільних принципів, які б забезпечили уніфіковане (однакове) вираження в законодавстві та судовій практиці. Інші підходи полягали в тому, що пропонувалося створити єдине процесуальне законодавство зі збережен-

ням національного права, яке в частині, включений до європейського процесуального права, з часом втратить свою силу.

Саме другу думку аргументували тим, що рівень зближення процесуального права визначається статтями 61, 65 та 67 Договору про створення Європейського Співтовариства. Регламенти, які приймаються Радою ЄС, повинні стати базисним рівнем зближення. Задля доведення наводилися рішення Суду ЄС в Люксембурзі, які підтверджували саме таке тлумачення змісту зближення процесуального права, коли процесуальні норми окремих держав — членів ЄС слід застосовувати під кутом аналізу європейського права [3].

У своїй роботі Комісія Сторма досягла уже певних успіхів, і перші результати її роботи опубліковані у доповіді 1994 року та відображені у документах, прийнятих на рівні ЄС. Наприклад, Регламент Ради № 1348/2000/ЄС від 29 травня 2000 року про доставку в державах — членах ЄС судових та позасудових документів у цивільних та комерційних справах [5; 6].

Досягнуті результати робочої групи обговорюються на різних міжнародних конференціях, остання з яких відбулася 2004 року. Незважаючи на те, що конференція була присвячена питанням уніфікації цивільного процесуального права в ЄС, на ній були присутні вчені з інших країн Європи (держав, що не є членами ЄС), Америки, Африки.

Отже, можна дійти висновку, що робота з уніфікації норм цивільного процесуального права в ЄС є тільки одним з багатьох напрямів роботи ЄС щодо максимального наближення (гармонізації) законодавства держав — членів ЄС, що ще більше сприятиме створенню спільного ринку ЄС.

Україні через багато факторів, у тому числі двох основних, про які йшлося вище, — сусідства та зобов'язань, — не слід зупинятися на досягнутому, а далі прагнути до покращення нового Цивільного процесуального кодексу України, оскільки відомо, що междля вдосконалення немає. Саме це має спонукати до вивчення європейського досвіду вже сьогодні, адже цивільне процесуальне законодавство України слід покращувати та адаптувати до законодавства Європейського Союзу.

1. Угода про Партнерство та співробітництво. — К.: «Легко інк», 2004. — 72 с
2. <http://www.ejcl.org/75/art75-6.html>
3. <http://www.ejcl.org/75/art75-6.html>

4. Унификация процессуального права в Европе. — <http://www.kollegi.ru/iss/t2/n5/38.htm>
5. http://www.ali.org/ali/ProjectsOnline_Introduction.htm
6. <http://www.ejcl.org/75/art75-6.html>

R. Khanyk-Pospolitak

**THE UNIFICATION OF THE CIVIL PROCEDURE LAW
IN THE EUROPEAN UNION**

The article is devoted to the short analysis of the process of the unification of the civil procedure law in the European Union. The history of this process and main questions are examined in the article.